

Клирингова (нетинг) система

I. Понятие и необходимост

Понятието "междуфирмена задлъжнялост" напоследък отново става модерно и тъй като краят на сегашната криза не се вижда, за съжаление не е изключено да остане актуално и в следващите няколко години.

Трудността при „междуфирмената задлъжнялост“ е в това, че прекалено много търговци си дължат плащания, но тези плащания не са насрещни. Поради това те не могат да се прихванат и така да се „изчистят“ (to clear) или „занулят“.

Предлаганият тук инструмент не е нов - изразите "разчетна централа" и "клирингова къща" са отдавна познати. Разходите по осъществяването му са пренебрежимо малки в сравнение с възможния му макроикономически ефект. Успешното му прилагане може значително да разтовари съдебната система и да спести напълно ненужни съдебни разноси в множество случаи.

Успехът на предлаганата система е функция на първо място от масовостта ѝ. Тази масовост зависи от привлекателността за евентуалните участници в системата. А привлекателността ѝ пък е функция на политическата воля, в системата да се включи и държавата.

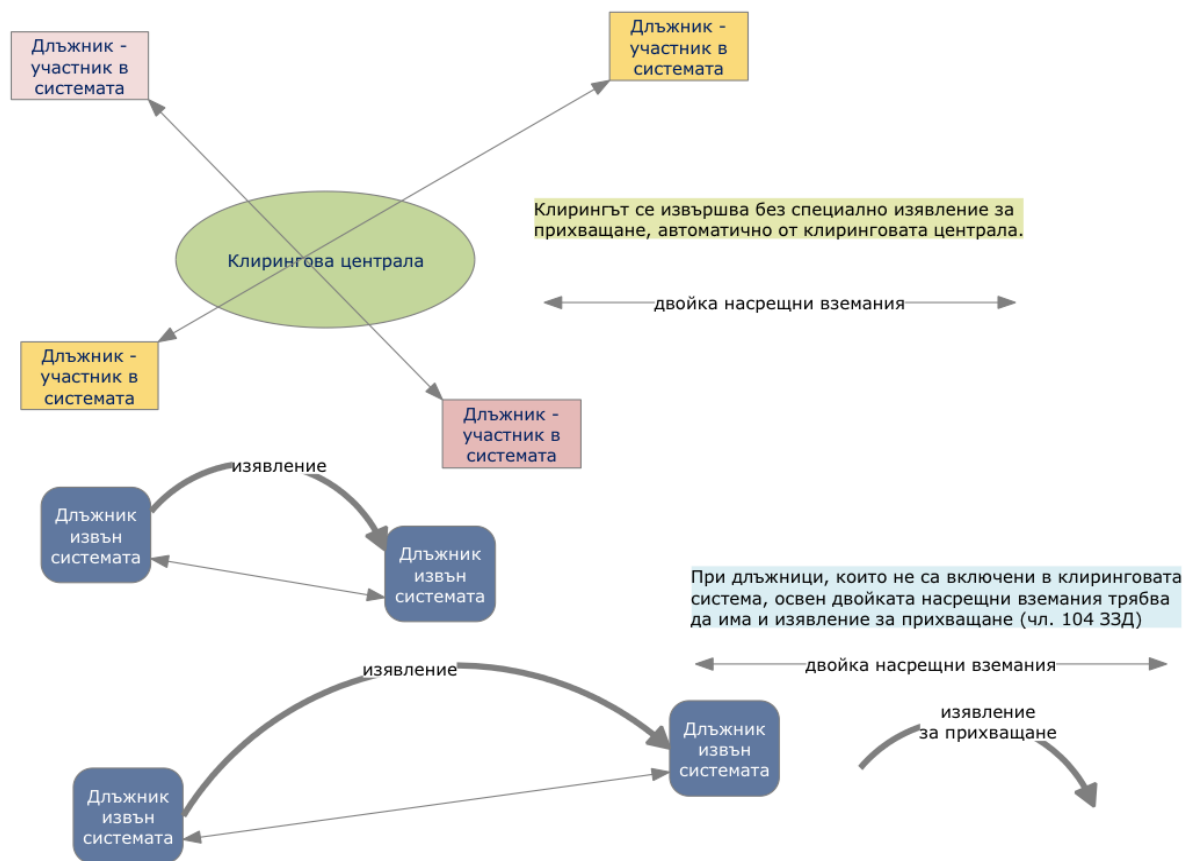
A. Понятие

„Клиринг“ или „нетирание“ се използват при не много ясни понятийни граници и са термини на икономическата наука.

В случая под „клиринг“ се разбира възможността, да се извършва прихващане на дългове, които не са насрещни (т.е. липсва им основна предпоставка, необходима за прихващането).

При класическата клирингова система множество участници (търговски банки) поддържат сметки в едно централно място (Централната банка). При възникване на насрещни вземания на една двойка от участниците се извършва автоматично

прихващане на тези вземания до размера на по-малкото от тях. Така централизираният клиринг се свежда до класическото прихващане по чл. 103 ЗЗД, поради автоматизма му обаче за него не са нужни предпоставките на чл. 104 ЗЗД.

Идеята на системата не е нова. Използвана е широко в годините преди Втората световна война, предимно за банкови операции. В днешно време централните банки на повечето държави извършват дейност по клиринг в хода на безналичните разплащания и действат като клирингова централа. Така описаната система на клиринг обаче е различна от предлаганата.

В. Необходимост

Необходимостта от клиринг (нетирание) на множество вземания, които нямат качеството „насрещност“ произтича от сериозната междуфирмена задлъжнялост в България.

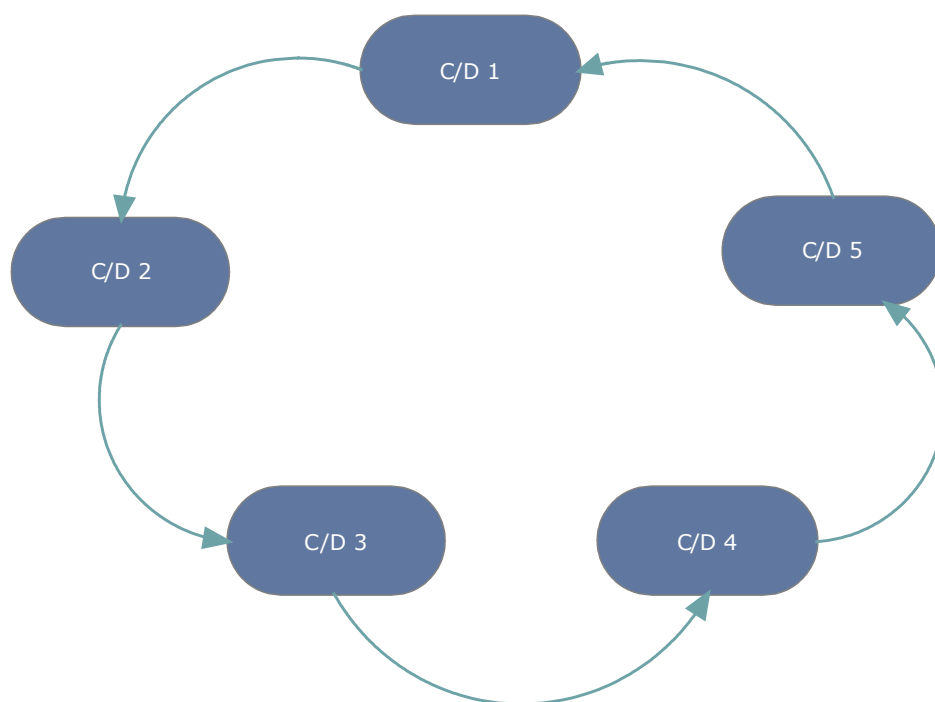
Голяма част от забавените или въобще неосъществени плащания се дължи на това, че длъжникът от своя страна е кредитор на друг длъжник, който пък от своя страна не му е платил навреме.

Ситуацията, описана в горната илюстрация, няма разрешение. Безизходицата се дължи на следното: в схемата има едно лице, което е само длъжник, но не е кредитор на никого от участниците (от него именно произтича първоначалната забава) и едно лице – крайният неудовлетворен кредитор. Между тези две лица се оказва „притиснат” междинният член на веригата. Той е едновременно и кредитор спрямо първоначално неизпълнилия длъжник и длъжник на крайния кредитор.

С. Възможност

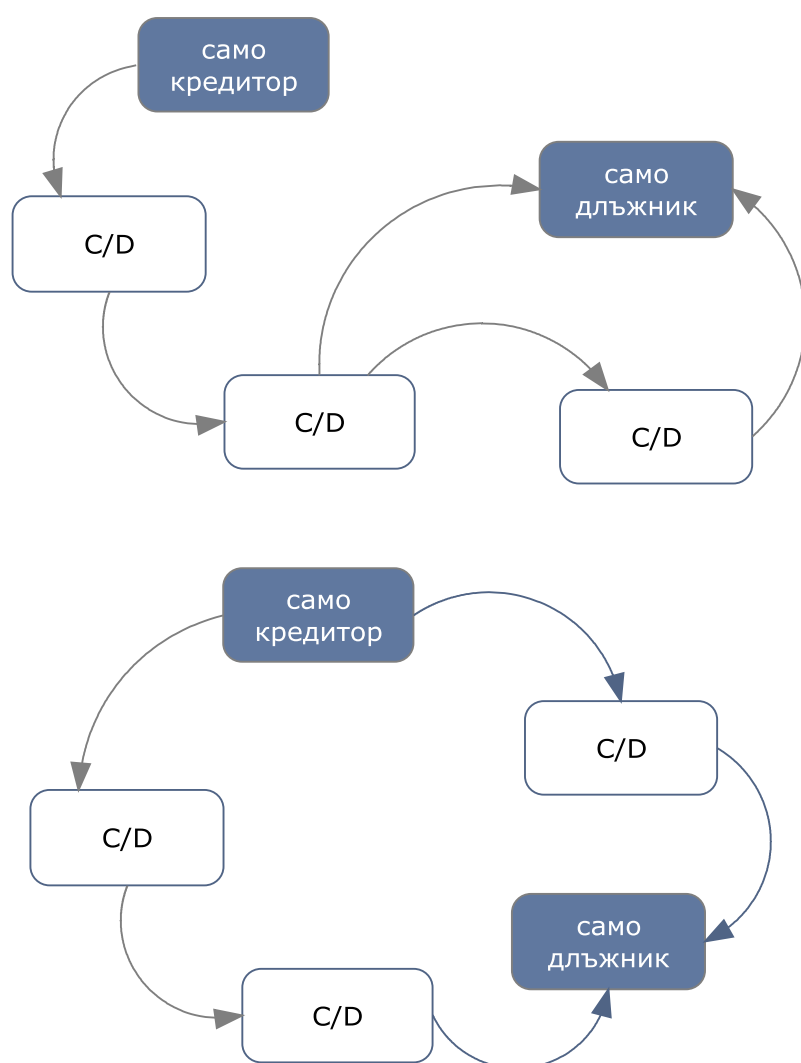
В следващата схема обаче разрешението е напълно възможно. При нея всяко едно от лицата е едновременно и длъжник (D), но и кредитор (C) на някого:

В тази ситуация едновременно погасяване на всички дългове до размера на най-малкия от тях е напълно възможно и стопански целесъобразно.

Необходимите условия, за да действа системата на верижни ненасрещни прихващания са следните: 1) да има верига на задълженията, която да е 2) непрекъсната и 3) да е затворена, т.е. да започва оттам, където и свършва.

В следващите две схеми поради неизпълнението на някоя от предпоставките е ясно, че погасяване на всички изобразени задължения няма да е възможно:

В първата ситуация въобще няма „верига“ от вземания (има „разкъсване“ на едно място).

Във втората ситуация изглежда, че има верига от вземания. Тя обаче не е годна за едновременно многостранно прихващане, тъй като вземанията не вървят еднопосочно. Има две „проблемни“ лица. Едното е само длъжника у другото – само кредитор.

II. Механизъм на функциониране

Като се имат предвид направените дотук пояснения, изглежда да е възможно създаването на система, която да „изчиства“ (clearing) множество вземания, които не са насрещни, като ги намали с размера на най-малкото от тях („нетирание“, netting).

Тази система за клиринг/нетирание (по-нататък – „системата“) се опира на общите идеи на прихващането. Поради това при нея предпоставките на прихващането (чл. 103 ЗЗД) трябва да са налице. Тъй като обаче в случая има и много специфики, които не са налице при прихващането, освен общите предпоставки на прихващането трябва да са изпълнени и множество специални изисквания.

Тук те са представени в обобщен вид, а по-нататък всяка една от тях се разглежда по-подробно.

И така, при едновременното наличие на следните **специални** предпоставки:

- 1) няколко (три или повече) вземания, които
- 2) образуват верига (вземането срещу един от субектите е съчетано с негово вземане към следващ субект), като при това
- 3) веригата е еднопосочна (т.е., всеки от субектите е длъжник на следващия и кредитор на предходния субект) и
- 4) при затвореност на веригата (първият по ред длъжник е същевременно и кредитор на последния по ред длъжник)

И при едновременната осъщественост на **общите** изисквания към прихващането (чл. 103 ЗЗД), нагледени към особеностите на системата, а именно:

- 5) еднородност на вземанията;

- 6) изискуемост на всички вземания, като е допустимо, едно-единствено от тях (без значение, кое е то) да не е изискуемо и
- 7) ликвидност на всички вземания, като теоретически, но не и практически е допустимо, едно-единствено от тях да не е ликвидно и
- 8) когато това единствено вземане (т. 6) е не-изискуемо, само то и единствено то теоретически може да е неликвидно (т. 7); при изискуемост на всички вземания, само едно от тях теоретически, но не и практически може да е неликвидно

Чрез **особен акт на прихващане**

9а) Извършен от когото и да било от субектите във веригата изявление за прихващане, като това не може да е носителят на неизискуемото или неликвидно вземане, или

9б) Автоматично генериран от системата акт на прихващане или

9в) Осъществено от системния администратор по негово усмотрение изявление за прихващане

Се стига до прихващане на всички вземания участващи в конкретната затворена и еднопосочна верига до размера на най-малкото от тях.

III. Пояснения към механизма на функциониране

Както се вижда, за да функционира системата, пред вземанията се поставят някои специфични изисквания, които не съществуват при класическото прихващане.

Същевременно някои от класическите изисквания пред прихващането са модифицирани. Тези особености се налагат по следните съображения.

A. По специалните предпоставки

Необходимостта от специалните предпоставки (вж. т. II, №№ 1 – 4 по-горе) е в достатъчна степен обяснена в т. I.C („Възможност”).

Изискването, в системата да участват **три или повече вземания**, а не например само две, се обяснява така: при две вземания, които образуват „верига” всъщност става

дума за класическия случай на прихващане, при който „две лица си дължат взаимно пари“ (чл. 103, ал. 1 ЗЗД). Тук предлаганата усложнена схема е напълно излишна, тъй като ще се приложи класическия механизъм на прихващането.

В. По модификацията на общите предпоставки на класическото прихващане

1. Изискуемост

В класическото прихващане е нужна **изискуемост** само на активното вземане. При предлаганата система на верижно прихващане на ненасрещни вземания всяко от вземанията е в положение на активно вземане спрямо следващото във веригата вземане. Поради това всички вземания трябва да са изискуеми. Това изискване **не важи само за** едно единствено вземане, което ще вземе мястото на **последно във веригата вземане**. „Последността“ на мястото във веригата поради това се предопределя от не-изискуемостта на вземането, което ще заеме това място. Това последно във веригата място пък от своя страна предопределя, кое ще е „първото“ във веригата вземане.

„Последното“ и „първото“ място във веригата са само условни и наложени от съхранението на понятията ни за класическото прихващане. Неизискуемото вземане не може да е нито „първо“ във веригата, нито да се намира по средата ѝ, тъй като тогава то би заело мястото на активно вземане. А активното вземане трябва да е изискуемо.

Поради тази причина неизискуемото вземане може логически да е само на „последно“ място във веригата, за да се окаже непременно в позицията на пасивно вземане.

Когато всички вземания във веригата са изискуеми, няма никакво значение, кое от тях ще е първо и кое – последно. Тъй като за всички тях изискуемостта е налице, всяко от тях може да заеме от първото до последното място във веригата.

2. Ликвидност

При традиционното (двустранно и насрещно) прихващане ликвидност се изисква само за активното вземане. В предлаганата система – както се поясни по-горе – всички вземания освен едно са в положението на активни вземания. Единственото оставащо

в положение на пасивно вземане е „последното” във веригата. То „има право” и да не бъде ликвидно (a contrario от чл. 103 ЗЗД).

Вече видяхме (предната т. III.B.1), че последното място във веригата е „резервирано” за неизискуемото вземане. Няма пречка, същото това вземане освен неизискуемо да е и неликвидно. Така че „лошите” качества – неизискуемост и неликвидност – ако са едновременно налице, не само могат, но и трябва да се концентрират в едно единствено вземане. В противен случай – ако едно от вземанията във веригата е „само” неизискуемо, а друго от вземанията е „само” неликвидно, верижното прихващане няма да може да се осъществи, защото вече не едно, а две от вземанията няма да отговарят на изискванията към активните вземания – да са ликвидни и изискуеми.

По този начин се обяснява и последната от модифицираните общи предпоставки – когато едно от вземанията е не-изискуемо, само то и единствено то може да е неликвидно; при изискуемост на всички вземания, само едно от тях може да е неликвидно.

Дотук беше теорията. Сега е време за практиката и разума. Вече на няколко пъти се спомена, че **теоретично** няма пречка, едно от вземанията **да не е ликвидно**.

Практически такава пречка обаче има и тя е много сериозна. Ако се окаже, че неликвидното вземане се оспори, или се окаже несъществуващо, или погасено, или платено, или прихванато и т.н., това разкъсва цялата верига на прихващане и я обезсмисля. Нещо повече - участвалите в нея кредитори и длъжници, които са имали ликвидни вземания, ще се окажат крайно неприятно изненадани; при това тяхната изненада ще има "обратно действие" - от момента на възможното прихващане, което те са смятали за осъществено в отдавна минал момент, а то се е оказало въобще нестанало.

В обобщение - за да работи практически една такава система на верижни прихващания, **всички** вземания, включени в нея, **трябва да са ликвидни**.

Поради това практически не може да има никакви уговорки пред ликвидността на което и да е от вземанията вж. последните две от общите предпоставки за функциониране по-горе (т. II-7 и II-8).

IV. Как може практически да функционира една такава система?

След като видяхме, какви са предпоставките и след като се обясни, защо те са такива, остава да видим, как теоретичната възможност да се превърне в практически шанс.

Затова трябва да отговорим на няколко въпроса – кого ще допуснем в системата, как трябва да се доказва участващото вземане, как трябва да се опише вземането, дали то следва да е унифицирано по определени критерии или не.

А. Кого допускаме в системата – кредитори или длъжници?

В системата са "добре дошли" както кредитори, така и длъжници.

Когато в системата иска да влезе кредитор, той добавя в нея свое вземане. Чрез добавянето на вземане в системата обаче автоматично се включва и длъжникът по него (като необходим индивидуализиращ белег на вземането).

Когато за влизане в системата кандидатства длъжник, той - признавайки своето задължение - включва в системата освен вземането, по което е длъжник, и допълнително основание за ликвидността на вземането. Наред с това - подобно на влизащия в системата кредитор - той включва в системата и кредитора на вземането.

Интересът на кредитора, да се включи в системата, е да успее да използва вземането си за прихващане срещу свое задължение към другиго.

Интересът на длъжника е подобен - да погаси задължението си чрез прихващането му със свое вземане срещу другиго.

Поради това **интерес от системата нямат** само онези, които 1) са единствено кредитори и нямат никакви задължения, а само вземания, както и онези, които 2) само дължат, без да имат да вземат. В практиката обаче такива "абсолютни" кредитори и длъжници, изпаднали до края на стопанската "хранителна верига" има сравнително малко.

Доста умерен ще е и интересът на онези кредитори, които имат сигурни и изрядни длъжници и които сами нямат проблем да плащат задълженията си. Ако плащането от

длъжника е сигурно, няма никаква разумна причина, то да се "гарантира" излишно чрез усложени конструкции и да се натоварва с излишни разходи (тези по участието в системата).

Всички останали стопански агенти обаче имат интерес, да включат вземанията и задълженията си в системата.

В. Как се доказва вземането / задължението (ликвидност)?

Вземанията няма как да се доказват пред системата, защото това би я превърнало в правораздавателен орган, а такива правомощия тя нито има, нито би могла да се справи с тях.

Поради това – както вече се посочи – в системата е смислено да се включват само ликвидни вземания. Кой вземания системата ще оцени като ликвидни, е въпрос на преценка. При това следва да се има предвид противоборството на два принципа:

Колкото по-тежки са изискванията пред ликвидността, толкова по-убедителна ще е системата за участниците в нея, а следователно ще е и по-привлекателна за тях;

Прекомерното утежняване на изискванията за ликвидност обаче може да отблъсне множество кандидати и да изключи напълно годни за участие в клиринга вземания.

Тук трудно може да се избяга от класическите хипотези за ликвидност – 1) признание на вземането от длъжника (вкл. и чрез спогодба, частично плащане при указване на остатък от вземането и т.н.), 2) съдебното му или арбитражно установяване, 3) издаден изпълнителен лист или 4) представяне на някой от документите, които служат за издаване на заповед за незабавно изпълнение (чл. 417 ГПК).

За да се намалят транзакционните разходи на включването на вземане в системата е препоръчително, да се приемат за признати напр. вземания, които кредиторът е признал пред служител на системата, а ни непременно да се иска нотариална заверка на подпис, в закона, уреждащ системата, да се въведе наказателна отговорност за деклариране на неверни обстоятелства по вземанията (чл. 313 НК) и да се вземат други подобни мерки.

C. Процедура по допускане

Процедурата по допускане трябва да се разработи по усмотрение на самата система и в неин вътрешен устройствен акт. Доколкото системата ще е частноправен субект и съществуването ѝ зависи от доверието в нея и от достъпността ѝ, тя най-добре може да прецени собствените се нужди.

D. Унифицирана форма за описание на вземането / задължението

За да се избегнат грешки и за да се направи възможно автоматизираното действие на системата, вземанията трябва да се индивидуализират и опишат в една унифицирана форма. Какви ще са реквизитите на тази форма, зависи от администраторите на системата.

Ако формата е прекалено подробна, това може да затрудни приемането на вземане в системата и да доведе до грешки при включването на вземане.

Обратно, ако формата е твърде обща, има риск, в системата да се включи вземане, което е негодно за участие в клиринга (вж. по-долу, т. V.B).

V. Особености при някои вземания. Негодност на вземане за участие в системата

A. Вземания, пораждащи лихви и неустойки

Законните (мораторни) и договорните лихви, както и неустойките за забава (наричани в практиката „наказателни лихви“) са сродни по математическото си естество.

Разликата между тези три феномена е само в размера на лихвения / неустоечен процент. Общо за всички тях е, че тези вземания се пораждат в пропорционална част (1/360 или 1/365 от годишния им размер) за всеки ден на съществуването на вземането.

Кумулацията между тези три типа акцесорни вземания е напълно възможна и не представлява никаква пречка, вземането да се обхване в унифицираната форма за описание (т.IV.D)

B. Проблем пред приемането на усложнени акцесорни вземания

В договорната практика са познати усложнения на акцесорните последици от забавата, като например:

- Различен размер на неустойка/лихва за различни периоди от време;

- Превръщане на мораторна неустойка в паушална неустойка (твърда еднократна сума) след определен период на забава;
- Опрощаване на лихвено или неустойечно задължение при плащане до определен срок;
- Гратисни периоди, в които въпреки забавата не се дължи обезщетение;
- Максимален процент („таван“) на неустойка;
- Капитализация на лихви и неустойки и анатоцизъм и т.н. и т.н.

При всички тези усложнения няма принципна пречка, съответното вземане да се приеме в системата. Неговото обхващане в унифицираната форма обаче ще е сравнително затруднено. Правната квалификация на съответното усложнение може и да не е еднозначна и да породи спорове, като така пряко повлияе на ликвидността на вземането (вж. обясненията за необходимостта от ликвидност в т. III.B.2).

Поради това подобни усложнения на вземанията макар да не са абсолютна пречка от принципно естество, могат да се окажат практическа преграда пред приемането на такива вземания в системата.

C. Липсата на ликвидност е пречка пред включване в системата

Всяко усложнение на вземането, което резултира в липса на ликвидност по необходимост ще води до невъзможност, вземането да се включи в системата за клиринг.

По-характерни случаи на липсваща ликвидност са следните:

- Условност на вземането;
- Относително определен срок на вземането, за който няма как да се докаже еднозначно, че е настъпил;

Автоматично превръщане на вземанията в други вземания при определени предпоставки (условна спогодба за новирание);

Алтернативни задължения;

D. Различните валути на вземанията са преодолим проблем

Ако вземанията са в различна валута, те не са еднородни. Такъв е случаят дори при двойка валути, при които е установен твърд обменен курс (напр. BGN – EUR). Така може да се осуети основна предпоставка на прихващането – заместимостта (чл. 103 ЗЗД).

Поради това, за да се включи в системата вземане в чужда валута, ще е необходимо съгласие както на кредитора, така и на длъжника по него.

При различни валути на вземанията проблем възниква и поради неяснотата, при какъв обменен курс ще се извърши прихващането. Моментът на прихващането е неизвестен

отнапред и зависи от това, колко вземания са включени в конкретната верига на прихващането, кога е падежът на активното за веригата вземане и дали към този падеж всички останали вземания вече са били възникнали (вж. т. VII.A).

Именно заради произтичащата от тези особености алеаторност на прихващането с вземане в чужда валута е абсолютно наложително съгласието и на длъжника, и на кредитора по това вземане.

Ако обаче такова съгласие е дадено, няма пречка, вземането да се включи в системата.

VI. Особенности във връзка с публичните вземания и задължения

Предлаганата клирингова система може да стане изключително ефективна и да разкрие неочаквани допълнителни ефекти, ако в нея се включат публични вземания и задължения. Същевременно тя може да бъде застрашена от действия на Националната агенция по приходите (НАП).

A. Опасности за системата от принудително изпълнение от частни кредитори и от страна на НАП

Функционирането на системата може да бъде разстроено от насочване на изпълнението върху вземания, вече включени в клиринговата система. Такава реална опасност съществува както при принудително изпълнение по ГПК, така и по реда на ДОПК, когато Националната агенция за приходите (НАП) насочи изпълнението върху вземане на длъжника по публично вземане.

Запорът в случая не ще може да се преодолее въпреки обратната сила на прихващането, извършено с вземането **в качеството му на активно вземане** – чл. 206 ДОПК, аналогично на чл. 451-452 ГПК. Това е така, защото на длъжника след запора е забранено разпореждането с вземането и това разпореждане (в случая – прихващането) ще е непротивопоставимо на кредитора.

Обратна е ситуацията, когато е запорирано вземане, срещу което се извършва прихващане, т.е. то е **в позиция на пасивно вземане**. Тук, макар и запорът да предшества във времето изявлението за прихващане, той не може да предотврати ефектите на прихващането. Това е така, понеже запорът препятства длъжника-титulary на вземането да извършва разпореждания с вземането, но той не може да се противопостави на трети лица – кредитори на титуляра на вземането.

На тези опасности може да се реагира само по един начин – запорното съобщение следва да се изпрати и до системата, за да може запорираното вземане да се изключи като възможно активно вземане във всички мислими вериги от прихващания.

В. Прихващания между публични вземания и задължения

На следващо място интересен е въпросът, дали публични вземания (напр. за осигуровки) могат да се прихващат срещу публични задължения. В частност интересен е въпросът, когато кредитор по публичното вземане е един субект (напр. Националният осигурителен институт (НОИ) за дължимите му осигурителни плащания), а длъжник по публичното задължение е друг субект (Република България, напр. за невъзстановен данък върху добавената стойност (ДДС)). Така, макар и двете вземания да са от, съответно срещу публично-правен субекти, поради различието между тези субекти (държавата, съотв. НОИ) прихващане поначало не може да бъде извършено. Класическото прихващане е мислимо само при вземания и задължения от и срещу един и същи субект (напр. подлежащ на възстановяване ДДС и дължим ДДС, подлежащ на възстановяване ДДС и задължение за местни данъци).

Тук въобще не се поставя въпроса за вземания и задължения на общините, тъй като те, макар и публични, не би следвало да се прихващат с вземания, свързани с държавния бюджет.

Изглежда разумно, публичните вземания и задължения да могат да се прихващат едни срещу други, независимо че титуляри/длъжници по тях са различни субекти. За да се преодолее обаче изискването за насрещност в този специфичен случай, е необходима изрична законова разпоредба в този смисъл.

Все в тази връзка препоръчително е, в клиринговата система по право да се смятат включени всички публични вземания и задължения на лицата, допуснати до участие в нея.

С. Прихващания при участието на публични вземания и задължения

Такива прихващания са мислими в две ситуации:

1. когато един участник в системата е едновременно кредитор на едно публично задължение и длъжник по друго

Тук този участник може да се възползва от предлаганите от системата предимства – липса на изискване за идентичност на субектите и липса на изискване за процедура по съгласие на МФ за прихващането. Тези очевидни предимства могат да импулсират множество колебаещи се лица да заявят участие в клиринговата система. Насреща от тях може да се поиска (като условие за участието им) да включат в системата определен брой свои вземания, признати от длъжниците по тях или пък да признаят спрямо системата свои задължения, които други участници искат да включат в системата, но не могат поради тяхната спорност (вж. т. VI.B)

2. когато във веригата на вземанията се включи публично вземане или задължение

Тази ситуация не разкрива никакви особени специфики спрямо общата схема на верижното, еднопосочно и затворено прихващане (вж. схемата от т. I.C). Тя ще е изгодна и за публичния кредитор, съответно длъжник. Това е така поради иманентната особеност, че за да бъде включено едно вземане на публичен кредитор във веригата, на следващо място във веригата задължително трябва да има и задължение на същия публичен кредитор.

D. Прихващания при участието на вземания за бюджетна субсидия

В този частен случай в системата могат да се включат не само подлежащи на възстановяване данъци и осигурителни плащания (с длъжници Република България, съответно НОИ), но и дължими по закон бюджетни субсидии, които са с настъпил падеж, но още не са преведени по сметка на съответното бюджетно учреждение. В случая длъжник може да е само Република България, неин кредитор – бюджетна организация или субсидирано юридическо лице, а другите участници във веригата могат да са произволни субекти.

Тъй като вземането за бюджетна субсидия не попада под общоприетите категории „публично вземане” и „публично задължение”, е препоръчително да се установи норма, която да позволява и поощрява включването му в клиринговата система.

Типичен пример за такава схема е реалният случай от 2010 г., в който Софийският университет „Св. Климент Охридски” има право да получи бюджетна субсидия, която обаче се забавя няколко месеца или не се изплаща напълно. Същевременно Университетът дължи суми на Топлофикация – София АД. От

своя страна, Топлофикация дължи ДДС на републиканския бюджет и осигуровки на НОИ. Ако в тогавашната ситуация беше възможно верижно прихващане, всички участници във веригата щяха да се почувстват значително облекчени.

VII. Конкретни особености на функционирането – време, начин и обсег на клиринга

A. Време на клиринга и ефект на прихващането

Клирингът може да се извърши по всяко време, след като еднопосочната и затворена верига от вземания се образува и бъде установена от системата. Поради обратното действие на прихващането вземанията ще се смятат погасени от момента, в който множественото прихващане е можело да се извърши. Кой обаче е този момент при множество вземания? При липса на норма следва по аналогия да се прилагат правилата на чл. 103 ЗЗД. Тъй като в случая активно вземане може да е всяко вземане от веригата, за активно следва да се обяви онова вземане, чиято изискуемост настъпва най-рано. При това обаче, за да е възможно прихващането, всички участващи в конкретната верига вземания трябва да са възникнали.

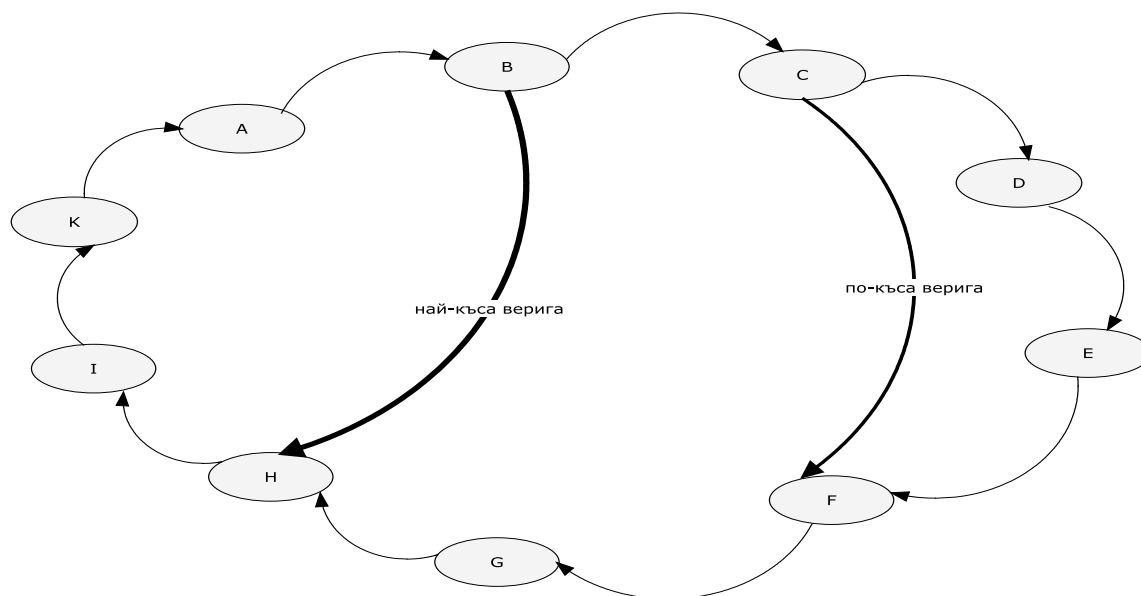
Така се стига до кумулация на два темпорални критерия:

1. Моментът, в който всички вземания са възникнали и
2. Моментът на най-ранния падеж на вземане от тази верига.

Прихващането следва да настъпи във втория момент.

B. Обсег на клиринга

При множество вземания е възможно, да съществуват няколко паралелни вериги, като прихващане е възможно във всяка от тях. Възможно е обаче, една верига да бъде по-дълга или по-къса, както се вижда от следната илюстрация:

Веригата явно може да е максимално дълга и да обхваща максимален брой вземания. Тя обаче може да се съкрати (като напр. се изключат вземанията D и E „по-къса верига“) или да се минимизира (като се изключат C, D, E, F G – „най-къса верига“).

Като се има предвид, че някои от изключените вземания могат да са възникнали най-рано или най-късно, както и че падежът на някое от изключените вземания може да е по-ранен от най-ранния падеж на включено вземане, става ясно, че чрез скъсяване или удължаване на веригата може да се стигне до манипулация на момента на прихващането (вж. предната т. VII.A).

В тези ситуации ми се струва разумно, ценността, максимален брой вземания да бъдат включени във веригата, да се предпочете пред ценността, прихващането да се извърши в най-ранния възможен момент.

Наред с това съществува и следната особеност. Ако някое от вземанията в максимално дългата верига е малко по размер (напр. вземането E), това би довело до по-малко по-размер взаимно прихващане на всички останали вземания. Това като че ли говори против включването на максимален брой вземания във веригата. Всъщност обаче не е така. След като малкото по размер вземане (тук – E) се прихване, връзката между D и F ще изчезне и поради това D по принуда също ще отпадне от веригата. Това обаче няма да доведе до пълно изчезване на веригата. Тя ще остане затворена в по-късия си вариант (при връзка между C и F). В този по-къс вариант прихващането ще продължи да е възможно и няма никаква пречка, да се извърши отново.

C. Ad-hoc съгласие за прихващането или автоматизъм?

Прихващането може да стане по силата или на

Изявление на клиринговата система, извършено въз основа на предварително дадено съгласие за прихващане, дадено от всички участници, като това

изявление може да става или произволно (т.е. да зависи от волята на администратора на системата), или автоматизирано, или чрез

Конкретно съгласие с прихващането от страна на всички участници след запитването им от клиринговата централа.

Смислен ми се вижда първият вариант. В противен случай (ако за всяко прихващане трябва да се иска съгласие на всички засегнати участници) цялата система може да рухне поради упорството само на един от тях или поради невъзможността, той да бъде намерен, или поради забавянето на съгласието му.

Поради тази причина би следвало, съгласието за прихващането да се смята за безусловно и неоттегляемо дадено още с приемането на вземането в системата (т. IV).

От друга страна, ако прихващането става напълно автоматизирано и непрестанно, това ще доведе до унищожаване на вземания (чрез прихващане), които биха могли да послужат за връзка с други вземания и така да доведат до удължаване на веригата.

По тази причина е препоръчително, прихващането да се извършва или на определени периоди от време (автоматизирано) или произволно (от администратора на системата).

D. Известяване на засегнатите участници

След извършване на прихващането засегнатите от него участници следва незабавно да се уведомят. При сегашните условия и с оглед бързината на известяването електронните съобщения изглеждат безалтернативни.

VIII. Съотношение между клиринг и други институти

Тази статия не претендира да даде изчерпателен отговор на всички въпроси, които могат да възникнат във връзка с верижните прихващания.

Проблеми могат да възникнат напр. във връзка с **несъстоятелността** на някой от длъжниците или кредиторите на включени в системата вземания.

При **цесия** на включено в системата вземане ще се стигне до промяна в кредитора, което или ще разкъса вече създадената верига, или в най-добрия случай ще я модифицира.

Възможно е, между две лица да има повече от две насрещни вземания. Някои от тях могат да са включени в системата, а други – не. При това положение е напълно възможно, **срещу включено в системата вземане да се извърши прихващане с вземане, което е извън нея**. Възможна е, разбира се, и обратната комбинация – с включено в системата вземане да се извърши прихващане срещу такова, което не е в нея.

След включване на вземане в системата е възможно да започне **исков процес** относно него или въз основа на него да се инициира **заповедно производство**.

Вече се споменаха проблемите във връзка със **запорирането** на вземането (т. VI.A).

Всеки един от тези проблеми има разрешение. Някои от разрешенията са в рамките на действащия закон, други трябва да се дирят по пътя на законодателни промени. Излагането на възможните разрешения обаче решително би надхвърлило мислимия за това съчинение обем.

IX. Правният носител на клиринговата система

Немаловажен е и въпросът, каква ще е правноорганизационната форма на клиринговата система. Макар и пренебрежимо малки в сравнение с макроикономическия ѝ ефект, разходите по функционирането и най-вече – по организацията ѝ, не са никак малки.

Мислими са два подхода – или клиринговата система да се организира като държавна институция (подобно на БНБ, която осъществява клирингови функции между търговските банки), или за създаването и функционирането ѝ да се разчита на частната инициатива.

Личните ми симпатии са към втория подход. При това обаче трябва да е ясно, че без сериозна законодателна интервенция в някои области, без популяризация на идеята и най-вече – без политическа воля (заради включването в системата на публичните вземания и задължения – вж. т. VI.C) пътят от идеята до реалността няма как да се извърви.